

THE NEW PROGRAMS FOR PROFILED PREPARATION IN GEOGRAPHY AND ECONOMY IN MODULE 2, 3 AND 4 – OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Abstract: The profiled preparation is normatively located in the second secondary high school stage of the middle degree, comprising a total of 6 modules. The situational analysis covers the 6 compulsory modules and presents the composition of the school content, the hororium, the goals, the structural-content framework of the state educational standard, profile belonging, requirements for the training results for knowledge, skills and attitudes. The results of the analyzes are presented in a logical matrix and in graphical models, through which the geographical synthesis and the profiled vision of the learning content in geography and economics are deduced.

Author information:

Habil Stella Dermendzhieva

Prof. Dr., PhD

University of Veliko Tarnovo

St Cyril and St. Methodius

✉ stela.dermendzhieva@mail.bg

🌐 Bulgaria

Tamara Draganova

Chief Assist., PhD

University of Veliko Tarnovo

St Cyril and St. Methodius

✉ tamara_draganova@mail.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Geography and economics, profiled preparation, situational analysis, geographical synthesis, compulsory module

Българската образователна система е в период на реформи от 2016 г. и е съпроводена с нови законови и подзаконови нормативни актове, съхранени образователни традиции и утвърдени успешни педагогически практики, педагогически нововъведения и иновации. Обучението по география и икономика е нормативно определен процес в българското училище, което е процедурно установено в новите реалности за задължителната общообразователна и профилирана подготовка. Интегративното взаимодействие между етапите и степените на образование при общообразователната и профилираната подготовка е израз на дългогодишна научна и методико-дидактическа симбиоза и традиции, отговор на нуждите на демократичното общество и обществените отношения, глобалните образователни тенденции и статута на училищното географско образование.

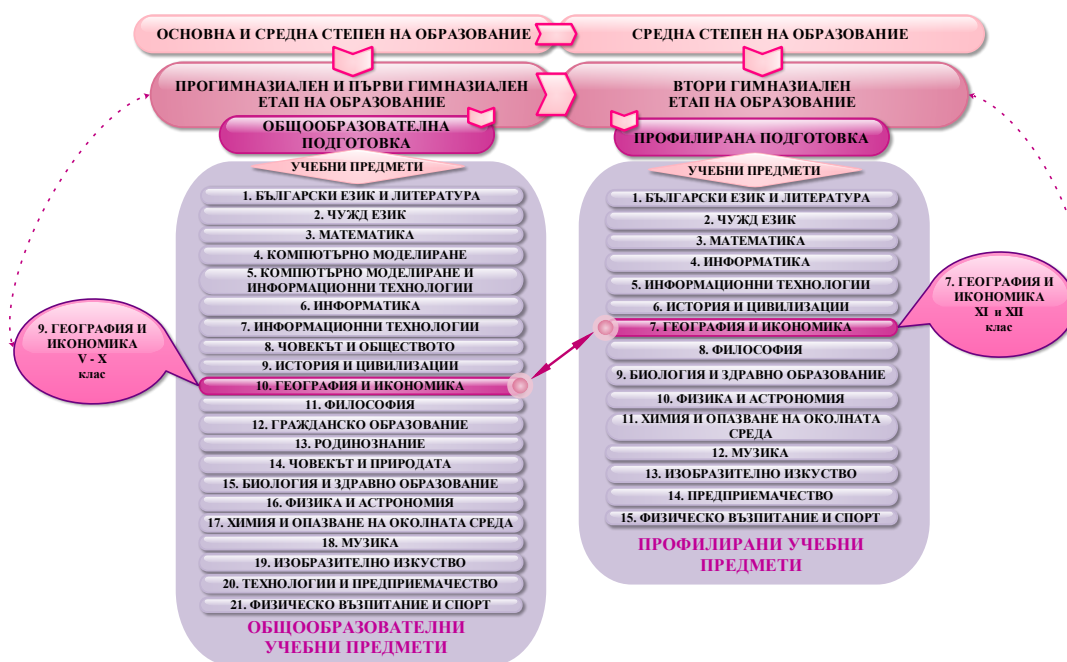
Изучаването на учебния предмет *География и икономика* съвместно на ниво обвързаност с ключовите компетентности с други учебни предмети на българското училище – *Околен свят, Човекът и обществото, История и цивилизации, Философия, Гражданско образование* съдържателно съграждат и творят основите на социалните и гражданските компетентности в интегративен синтез. [1]

Задължителен общообразователен и профилиран учебен предмет в българското училище и при новите реалности остава – *География и икономика*, като един от 20-те учебни предмета на задължителната общообразователна подготовка и един от 15-те учебни предмета на профилираната подготовка (фиг. 1). [1, 2]

Изследването на нормативните плоскости между общообразователната и профилираната подготовка по география и икономика разкриват съществени специфики, част от тях традиционни за българското училищно образование, но други са нововъведени в резултат на образователната реформа от 2016 г.

Общообразователната подготовка в училищното образование се придобива чрез изучаване на едни и същи общообразователни учебни предмети, като се придобива в хода на цялото училищно обучение по 9 групи ключови компетентности, които са съотнесими и за профилираната подготовка.

Обучението по профилирана подготовка като съставна част на училищното образование е процес, който включва обучение, възпитание и социализация на фона на единната държавна образователна политика и факта, че образованието и национален приоритет.

Фиг. 1. Макрорамка на мястото на учебния предмет *География и икономика* в системата на общообразователната и профилирана подготовка

Нормативната рамка на профилираната подготовка, в това число и по география и икономика е развита и процедурно регламентирана чрез държавни образователни стандарти (ДОС), въведени за общо 19 образователни обекти, процеси и явления. Петият от ДОС се отнася за профилираната подготовка, като „свкупност от задължителни изисквания за резултатите в системата на предучилищното и училищното образование, както и за условията и процесите за тяхното постигане”. [3]

Процедурна възможност на профилираната подготовка във втори гимназиален етап на средната образователна степен е осъществяването на профилираното образование и чрез разширената подготовка. Нормативна „вратичка” за профилираното образование има и при средната образователна степен „чрез общообразователната и разширената подготовка - в първи гимназиален етап”. [3]

В настоящото изследване методическата интерпретация е фокусирана върху училищната подготовка като „свкупност от компетентности - знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на ученика в следващ клас, етап и/или степен на образование и

свързани с постигане на целите на училищното образование”. [3] В контекста на съдържанието на училищната подготовка, която е общообразователна, разширена, **профилирана**, професионална и допълнителна, ние насочваме и обхващаме научно-методическите търсения и изследвания само към профилираната подготовка във втори гимназиален образователен етап.

Профилираната подготовка се отличава с конкретни характеристики, които много ясно и точно дефинират структурната и съдържателната визия на профилираната подготовка и по география и икономика (фиг. 2). [2, 3, 4]

Фиг. 2. Общи характеристики на профилираната подготовка съотнесими и за профилирания учебен предмет – география и икономика в XI и XII клас

Профилираната подготовка обхваща „задълбочени компетентности в даден профил, определени с държавния образователен стандарт за профилираната подготовка”, а профилната изборност е общо между 11 профила при факта, че профилът е комплекс от профилиращи учебни предмети, два от които са определени с ДОС, а останалите с училищните учебни планове:

- ✎ 1) чужди езици;
- ✎ 2) хуманитарни науки;
- ✎ 3) обществени науки;
- ✎ 4) икономическо развитие;
- ✎ 5) софтуерни и хардуерни науки;
- ✎ 6) предприемачески;
- ✎ 7) математически;
- ✎ 8) природни науки;
- ✎ 9) изобразително изкуство;
- ✎ 10) музика;
- ✎ 11) физическо възпитание и спорт. [3, 4]

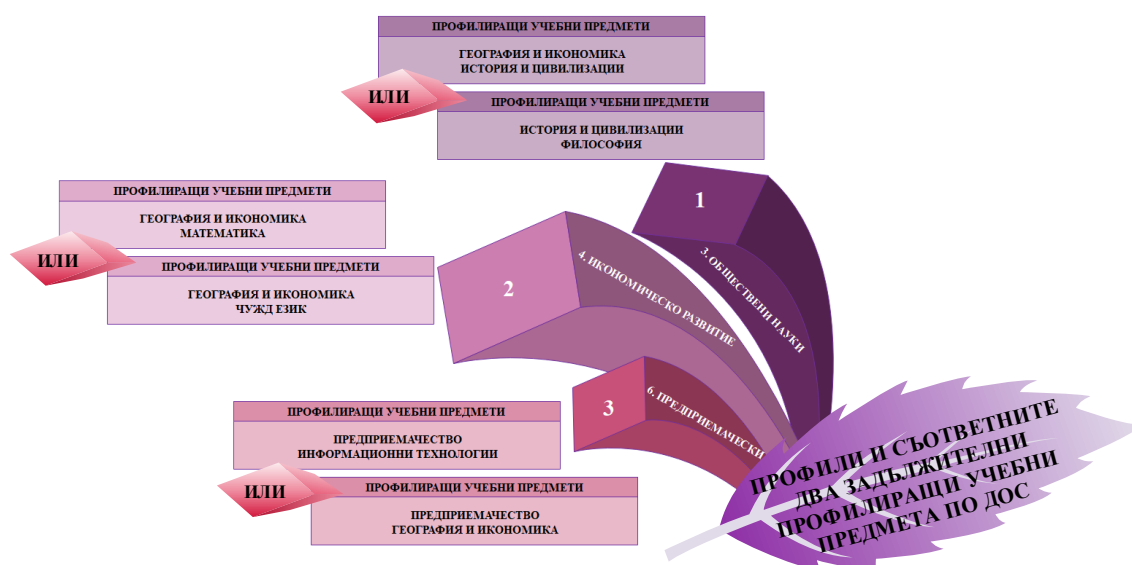
Друга дидактическа особеност е и позиционирането на профилираното обучение по география и икономика в двата класа на втори гимназиален етап на средното образование, но по конкретни профили и модели на *задължителни и избираеми модули*.

От 11-те профила, в които може да бъде включено обучението по профилирания учебен предмет география и икономика са общо три:

- ❖ обществени науки;
- ❖ икономическо развитие;
- ❖ предприемачески.

Само в един от тези три профила изучаването на география и икономика е гарантирано на 100 %: икономическо развитие. В профила е регламентирано присъствието на профилираната подготовка по география и за двете комбинации – „профил „Икономическо развитие” със задължителни профилиращи учебни предмети география и икономика и математика или география и икономика и чужд език, изучаван в първия гимназиален етап”. [2, 4]

В останалите два профила – *обществени науки* и *предприемачески* изучаването на географията е поставено на избиращия принцип, което не е в интерес на профилираното географско образование и не се гарантира неговото изучаване (фиг. 3).

Фиг. 3. Нормативно локализиране на профилирания учебен предмет *География и икономика* по трите процедурно допустими профила на изучаване

ДОС за профилираната подготовка в българското училище конструира обучението по модули за всеки профилиращ учебен предмет, като модулет е „самостоятелно обособена част от профилираната подготовка по съответния профилиращ учебен предмет, насочен към надграждане на компетентности, придобити в общообразователната подготовка, както и към задълбочени компетентности в определени научни и/или приложни области”. [2] Всеки профилиращ учебен предмет се състои от задължителни и избираеми модули, които са носители на детерминирани характеристики (фиг. 4).

Фиг. 4. Характеристики на модулите към профилиращите учебни предмети

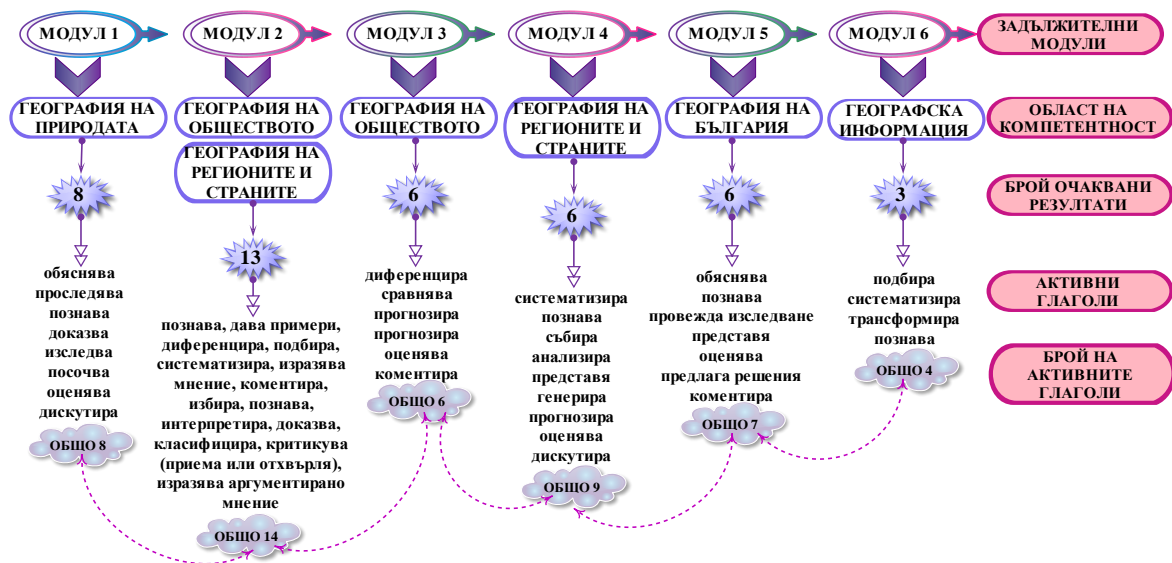
Изискванията за резултатите от обучението по география и икономика за придобиване на профилираната подготовка включват тримодулна структура на специфичните цели – за знания и умения, за географска култура и за модели на поведение. [4, 5] Специфичните цели са композирани и се отнасят за шестте задължителни модула по ДОС (фиг. 5).

Фиг. 5. Специфични цели и задължителни модули на профилираната подготовка по география и икономика по ДОС

Всеки задължителен модул на обучението по география и икономика съдържа очакваните резултати от обучението за знания, умения и отношения – общо 42, като цяло по една област на компетентност с изключение на модул 2, който обхваща две области на компетентност – *География на обществото* и *География на регионите и страните*, които самостоятелно са във фокуса на модул 3 и модул 4 (фиг. 6). Очакваните резултати са детерминирани чрез активни глаголи – общо 48, но с различна повтаряемост и преобладаваща основна функция на

изискуемото действие – продуктивност. Областите на компетентност са пренос от същите по ДОС, но за задължителната подготовка от V до X клас.

Фиг. 6. Графичен модел на задължителните модули, очаквани резултати и активни глаголи за профилираната подготовка по география и икономика на ДОС

От значение за придобиването на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация, активен граждански живот в съвременните общности, активно и отговорно гражданско участие, както и способността на учениците да прилагат усвоените компетентности на практика са следните очаквани резултати от обучението по география и икономика:

- ✎ проследява еволюцията на идеята за устойчиво развитие на планетата и дискутира проблемите на устойчивото развитие;
- ✎ доказва взаимовръзката между природни, демографски и социални процеси;
- ✎ изразява мнение за демографски проблеми и за демографска политика на глобално и регионално равнище;
- ✎ коментира хипотези за геополитическото развитие на света;
- ✎ избира модел на активна гражданска позиция при решаване на значим обществен проблем;
- ✎ интерпретира проявлението на глобални проблеми на регионално равнище и влиянието им върху развитието на обществото;
- ✎ критикува, приема или отхвърля алтернативни хипотези за бъдещото развитие на избрани страни или региони;
- ✎ изразява аргументирано мнение по важни международни проблеми и конфликти;
- ✎ сравнява различни модели на съвременното икономическо развитие в региони на света;
- ✎ прогнозира развитието на енергетиката в света и на големи енергийни проекти;
- ✎ прогнозира влиянието на високите технологии върху световното икономическо развитие;
- ✎ оценява международната икономическа интеграция като фактор за сближаване и за преодоляване на различията в стопанското развитие;
- ✎ коментира развитието на транснационални корпорации;
- ✎ дискутира модели на лично поведение в условията на интегрирането на България в Европа;

- ✚ провежда географско изследване за район по избор; представя проблемите на района/селището, в което живее;
- ✚ оценява съвременния геополитически потенциал на България като фактор за развитие на страната;
- ✚ предлага решения за преодоляване на проблемите на национално, регионално и локално ниво;
- ✚ подбира основни методи за изследване на географски процеси и явления и др.

Всички очаквани резултати по ДОС и шестте задължителни модули са разгънати и експонирани в учебните програми по география и икономика за профилираната подготовка по теми на учебното съдържание, очакваните резултати и новите понятия. Методическата интерпретация на профилираната подготовка по география и икономика във втори гимназиален етап сме представили в логическа матрица (фиг. 7). Учебните програми за профилирана подготовка по география за всеки модул включват – главна цел, учебното съдържание по теми, очаквани резултати и нови понятия, годишен брой часове, допълнителни уточнения, специфични методи и форми за оценяване постиженията на учениците, дейности за придобиване на ключовите компетентности и междупредметните връзки. [6]

МОДУЛ 1	МОДУЛ 2	МОДУЛ 3	МОДУЛ 4	МОДУЛ 5	МОДУЛ 6	МОДУЛ
7	12*	9	1	9	6	ТЕМИ ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ НОВИ ПОНЯТИЯ ДЕЙНОСТИ ПО КК** МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ ПО КК**
57	83*	47	33	78	58	
47	53	60	5	8	27	
7	7	7	7	7	7	
4	4	4	4	4	4	

*Модул 2 включва две области на компетентност; **КК – Ключови компетентности

Фиг. 7. Логическа матрица на методико-дидактическо трансформиране на задължителните модули от ДОС в учебните програми по география и икономика при профилираната подготовка

В следващите две учебни години влизат в сила учебните програми за профилираната подготовка по география и икономика в XI и XII клас:

- ✚ **2020/2021** уч. година: уч. програма по география и икономика за **XI клас**;
- ✚ **2021/2022** уч. година: уч. програма по география и икономика за **XII клас**.

Образователната реформа в страната продължава и към момента, както и развитието на научно-методическата и дидактико-приложната еволюция в контекста на ДОС, учебните програми и учебниците по география и икономика.

References:

1. Naredba № 5 от 30.11.2015 g. za obshtoobrazovatelната podgotovka, 2015.
2. Naredba № 7 от 11.08.2016 g. za profiliranата podgotovka. 2016.
3. Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovanie, 2015.
4. Dermendzhieva, S. & Draganova, T. Didactic aspects of Geography and economy training in modul „Modern economic development”, Acta Pedagogica Naturalis (APNat), Bulgaria, vol. 5, pp 25-35, 2019.
5. Dermendzhieva, S. & Draganova, T. Conceptual analysis of the geography training of the countries in the Bulgarian school, XXIII-rd International Scientific Conference Knowledge in practice, International Journal – Education Vol. 34.2., Greece, pp 555-561, 2019.
6. Uchebna programa po geografiya i ikonomika (profilirana podgotovka), 2018.